

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут економіки та управління
Обліково-фінансовий факультет

Кафедра українознавства

**Методичні рекомендації щодо проведення
студентської олімпіади з історії та культури
України для всіх спеціальностей**

УДК 94(477)
ББК 63.3(4Укр)
М54

Друкується за рішенням науково-методичної комісії обліково-фінансового факультету ННІ економіки та управління Миколаївського національного аграрного університету від 13 вересня 2017р., протокол № 1

Укладач:

Т. В. Березовська – канд. іст. наук, доцент кафедри українознавства, Миколаївський національний аграрний університет.

Рецензенти:

Т. П. Кравченко – канд. філолог. наук, доцент кафедри українознавства, Миколаївський національний аграрний університет;

Л. В. Рускуліс – канд. пед. наук, доцент кафедри філології (прикладна лінгвістика), Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського.

Обсяг навчального матеріалу, який береться до уваги при підготовці завдань студентської олімпіади з історії, визначається програмами університетських курсів історії та навчальним матеріалом основних і додаткових підручників, інших складових навчально-методичного комплексу (атласів, карт, довідників, енциклопедій тощо). Виходячи з дати проведення цих інтелектуальних змагань, визначіть кількість повних тижнів навчання з початку навчального року і, звірившись із програмою та кількістю годин на тиждень, передбачених нею, визначіть обсяг

Отож, якщо ви вирішили взяти участь в студентській олімпіаді з історії та культури України налаштуйтеся на серйозну роботу. Пам'ятайте – успіх є наслідком системної праці, тому краще встановити для себе день/дні і години занять з історії. Оптимальною тривалістю одного заняття можна вважати академічну пару (80-90 хвилин).

Досвід показує, що надалі продуктивність праці знижується. Періодичність занять – не менше одного разу на тиждень. Якщо акумулювати цей час протягом семестру, то трудомісткість навчання історії у кожному тижні зросте у 1,5 – 2 рази порівняно із часом, виділеним для вивчення історії в університеті. Результат прийде обов'язково. Ви самі відчуєте, як зростає.

Наступним етапом роботи має стати ознайомлення з нормативно-правовою базою з навчальної дисципліни. У нашому випадку це програма з історії та культури України та історії України, розташовані в Moodle, а також програми поглибленого вивчення історії України і всесвітньої історії, розміщені на сайті МОН України. З одного боку – текст цих програм – це короткий конспект курсів з історії та культури України. А з другого – права колонка програми (державні вимоги до рівня компетентності студентів) зададуть вам напрямки роботи над розвитком своїх знань, умінь, навичок і ставлень у їх органічній єдності (сучасна педагогічна наука називає їх компетентностями).

Серйозною підмогою для вас буде і програма для зовнішнього незалежного оцінювання з історії України у частині, що відповідає програмі і навчальному матеріалі. Вона розміщена на сайтах Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Українського центру оцінювання якості освіти та Івано-Франківського регіонального центру оцінювання якості освіти.

Обов'язковою складовою змісту завдань на олімпіаду є історія рідного краю. Опрацюйте, перш за все, навчально-методичні публікації і розробки з історії рідного краю, а вже потім беріться за вивчення наукових публікацій. Відразу заведіть окремий загальний зошит для конспектування. Роблячи записи, залишайте незаповненою близько третини сторінки (так ви зможете доповнити конспект пізніше). Конспект дозволить вам краще засвоїти матеріал, а потім і поновити його у пам'яті.

Створіть у своєму персональному комп'ютері чи ноутбучі окремий портфель або папку з назвою «Олімпіада». Файлами тут можуть бути матеріали по класах, окремих розділах або темах. З часом, зберігаючи напрацьований матеріал у зручному для вас форматі, ви будете мати серйозні масиви потрібної для вас інформації. Для уникнення непорозумінь, погодьте день і години вашої можливої роботи.

Важливе значення мають підручники.

Для I етапу олімпіади, коли обсяг матеріалу невеликий (він як правило не перевищує того обсягу, який вивчається в університетському курсі негуманітарного профілю) підручник є основним джерелом навчальної інформації для студента. Для успіху на наступних етапах олімпіади одного підручника може бути замало. Йдучи на олімпіаду, загляньте й у рекомендовану літературу. В завданнях олімпіади не йдеться про знання всіх фактів, мається на увазі розуміння тенденцій і процесів історичного розвитку людства на тому чи іншому етапі, певних фрагментів ключових процесів того чи іншого періоду, які увійшли до скарбниці надбань світової цивілізації. Наприклад, міфи Стародавньої Греції, відомі вислови древніх, титани Відродження та їх шедеври тощо).

Важлива складова сучасного підручника з історії –письмові та візуальні джерела. Звертайте увагу і на них та попробуйте виконати пропоновані у підручниках завдання до цих типів джерел.

Залучайте і посібники: хрестоматії, словники, довідники, атласи, контурні карти, схеми, таблиці, електронні посібники, робочі зошити і збірники завдань. Найперш ми рекомендуємо ті з посібників, котрі мають гриф Міністерства освіти і науки. Критично ставтесь до інформації з Інтернету – усесвітнє павутиння може заплутати вас і повести манівцями.

Опрацювавши текст, складіть його короткий конспект. Це можуть бути план, тези, виписки, таблиці, схеми. Класифікуйте і систематизуйте інформацію. Пам'ятайте: будь-які події, явища і процеси можуть бути подані як сума простих частин (ця мисленнєва операція називається аналізом, у той час як зведення частин до цілого – синтезом). На рівні буденної свідомості вони мають відповідати на прості запитання:

- Що відбувається?
- Коли відбувається?
- Де відбувається?
- Яке значення має те, що відбувається?

Попутно зауважимо, що під обкладинкою університетських підручників зібрані найсуттєвіші, типові факти, події, явища і процеси з історії та культури людства загалом та України зокрема.

1. Якщо іти далі, то можна зробити аналіз тексту розділу або його фрагменту і за такою схемою:

- Дата/дати;
- Історичні особи – учасники подій;
- Історичні терміни.

Ці «три кити» історії як навчальної дисципліни дозволять вам краще засвоїти будь-який матеріал і полегшать його виклад під час олімпіади. Вчіться викладати свої думки коротко і чітко. Якщо ви не сказали головне у перших двох-трьох реченнях, шанси ваших «сентенцій» на успіх і високу оцінку зменшуються з кожним наступним реченням.

Олімпіади з історії передбачають перевірку знань та умінь студентів у декількох площинах:

I. Завдання, що розкривають рівень володіння фактичним матеріалом

1. Робота з датами

Знання дат, що ілюструють провідні тенденції розвитку суспільства у той чи інший період має першочергове значення, адже хронологічна компетентність не дарма посідає перше місце серед спеціально-історичних компетентностей, які мають бути сформовані у студентів. Їм пропонують розв'язати хронологічне рівняння, заповнити хронологічну таблицю (звичайну або синхронну), поставити у відповідну послідовність події і дати, визначити події за наведеними датами тощо. Для виконання таких завдань студенти повинні добре знати дати основних та другорядних подій, орієнтуватися у детальній хронології окремої теми, вміти зіставляти події всесвітньої історії та культури України.

Для підготовки до змагань та відповіді на такого роду завдання крім підручників варто скористатися хронологічними довідниками.

2. Оперування поняттями та термінами

Учні повинні не просто дати чітке визначення поняття чи терміна, але і вказати час та країну його виникнення, навести приклад застосування. Для цього варто скористатися історичними словниками. У відповіді важливо показати розуміння історичної термінології, адже вона є своєрідним каркасом, на якому тримається історія як навчальна дисципліна.

3. Знання персоналій

При складанні історичного портрета варто скористатися схемою-шаблоном, обов'язково вказавши роки життя історичного діяча, його походження та верству суспільства до якої він належав та інтереси якої представляв,

результати його діяльності, так би мовити слід в історії країни чи людства, наприклад Володимир Великий чи Т.Г.Шевченко. Оскільки складовою компетентності є і вміння виразити своє ставлення до того чи іншого факту, явища і процесу, то цим варто завершити свою відповідь на такого роду завдання.

4. Заповнення та складання таблиць

Такий вид роботи досить проблематичний для юних олімпійців. Вони повинні вміти не тільки заповнити запропоновану таблицю, де вже є часткова інформація, але й самі створити схеми чи таблиці за вказаною тематикою. Наприклад, заповнити таблицю згідно з поданим планом, заповнити порівняльну таблицю, самостійно називаючи ознаки порівняння, вписати в таблицю основні причини і наслідки визначних історичних подій, намалювати схему-таблицю до заданої теми. Кожна таблиця містить: а) заголовок, що відбиває її основний зміст; б) єдину систему величин, скорочень і узагальнень; в) лаконічність і точність заголовків, назв граф та заповнень без перевантаження зайвими деталями.

Уміння структурувати навчальний матеріал, виділяти основні його компоненти допоможе студентам виконати такий вид роботи. А це уміння найкраще проявляється у складанні плану. Якщо йдеться про порівняльну таблицю, то це по суті «накладання» плану двох чи більше тем, які винесені у заголовок таблиці.

5. Редагування текстів

Це комплексне завдання, що ставить за мету перевірити знання фактичного матеріалу з окремої теми. Викладачі навчають студентів такого виду діяльності, опираючись на глибокі знання ними історичних тем. Тут є недоцільною абсолютна віра студентів у друковане слово. Вони повинні вміти піддавати сумніву запропонований текст і виправляти його, керуючись власною обізнаністю, коригуючи тільки дати, прізвища і поняття, зберігаючи при цьому загальну канву викладу матеріалу.

II. Завдання, що ілюструють знання історичної карти

Просторова компетентність не дарма йде другою у переліку предметних компетентностей з історії. Тут є завдання кількох видів. Один вид роботи передбачає знання геополітичного розташування держав та його вплив на історичну їх історичну долю, історико-географічних регіонів окремих держав, їх територіально-адміністративний устрій в окремі періоди історичного процесу. Інший – демонструє вміння нанести на карту хід бойових дій окремої воєнної кампанії, пересування народів за часів переселень, важливі культурні центри, колонії та метрополії тощо. Обидва види вимагають від студентів володіння методиками складання легенд до карти, розробки системи умовних позначень і відповідних художніх засобів, естетичного оформлення.

Працюйте з атласами – вони сьогодні є справжніми навчально-методичними посібниками з навчальної дисципліни.

III. Завдання описового творчого характеру

Такі завдання складають основу учнівських робіт на олімпіадах і оцінюються найвищими балами. Із заданої тематики студентам пропонують: написати статтю до історичного словника, підготувати виступ до наукової конференції, скласти розгорнутий план, пояснити теорії визначних істориків, розкрити вислови відомих постатей, обґрунтувати власну думку, зробити аналіз джерельної та історіографічної бази тощо.

1. Готуючи завдання описового характеру, учні повинні дотримуватись наступної структури викладу матеріалу:

У вступі треба подати короткий екскурс до теми, що розкриватиметься. Якщо тема складна, контраверсійна (така, що допускає різні погляди та оцінки) варто коротко розкрити джерельну та історіографічну базу. Не забудьте вказати джерела та літературу, які опрацювали ви особисто та виразити і власне ставлення до цієї проблеми. Чітко сформульована та аргументована позиція завжди викликає повагу, навіть якщо перевіряючий дотримується іншої точки зору. Вступ у жодному разі не повинен перевершувати 10 % всього обсягу викладу, інакше ви «заблукаєте в трьох соснах».

Основна частина складає не менше 80% обсягу викладу. На основі хронологічного чи логічного принципів розглядаються причини, головні події та їх наслідки. Використовуючи детальний фактичний матеріал, прізвища персоналій та вагомі аргументи, підтверджуються чи спростовуються різноманітні погляди і теорії, обґрунтовується власна думка. Недопустимими є відхилення в описовість, відхід від наукового викладу матеріалу, підміна аргументів необґрунтованими звинуваченнями. Студенти повинні чітко усвідомлювати різницю між літературним твором та історичним дослідженням.

Висновок – орієнтовно до 5% від загального обсягу. Формуються короткі узагальнення, що опираються на висловлені в основній частині міркування.

Такі складові можуть братися за основу і для будь-яких інших питань описового характеру.

2. Пишучи статтю до історичного словника, учням треба знати загальну структуру таких словників, найменування розділів, методику складання життєпису історичної постаті. Вони повинні дотримуватись обсягу та стилю написання, використовувати тільки перевірені дані з відповідних історичних джерел, акцентувати увагу на різноманітних напрямках діяльності особи.

3. При складанні плану до окремо взятої теми студенти мають пам'ятати, що сама постановка такого завдання передбачає, що учасник олімпіади повинен скласти складний план. Обов'язковими є вступна та заключна частини плану, упорядкована нумерація його пунктів. Кількість пунктів варто обмежити (не більше 3-5), інакше план перетвориться в тези.

У час підготовки команд до участі в олімпіадах перед викладачами досить гостро постає проблема забезпечення сучасною історичною науковою, художньою, хрестоматійною літературою, альтернативними підручниками, електронними засобами навчання (у тому числі зазвичай відсутній доступ до мережі Internet). Суттєвою допомогою у вирішенні цієї проблеми могли б стати організовані в університеті історико-культурологічні гуртки та центри.

ПАМ'ЯТКА УЧАСНИКАМ ОЛІМПІАДИ З ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

1. Перед тим як приступити до роботи:

- уважно прочитайте всі завдання;
- зверніть увагу на розбаловку завдань – це своєрідна підказка для вас щодо розподілу часу на відповіді. Питома вага часу для відповідь на вузлове завдання не повинна бути меншою за питому вагу максимальної оцінки за нього;
- спочатку приступайте до виконання тих завдань, які ви знаєте найкраще;
- ще раз прочитайте умову завдання. Якщо воно сформульоване кількома реченнями, пам'ятайте – умова завдання задає структуру відповіді на нього.
- завдання, яких ви не знаєте, відкладіть на кінець роботи, але обов'язково залиште час для їх обдумування і виконання.
- 2. Намагайтесь виконати всі завдання. Пам'ятайте, що відсутність відповіді – це 0 балів, а наявність навіть недосконалої відповіді може вам принести певні бали.
- 3. Приступаючи до виконання описового завдання: ще раз уважно перечитайте його і постарайтесь правильно зрозуміти, що від вас вимагається;
- •проаналізуйте свої знання з даного питання, складіть план відповіді – це дозволить зробити вашу відповідь чіткою і послідовною;
- •визначте хронологічні й фактологічні межі вашої відповіді, відберіть ті факти, які вам дійсно потрібні. Пам'ятайте, що ваша відповідь має бути достатньо аргументованою (насиченою іменами, датами, подіями, використанням історичної термінології), але не переобтяжена тими речами, які не мають жодного відношення до суті питання.
- 4. Користуйтеся чернеткою, яка особливо необхідна для: складання і запису плану відповіді;

- виконання завдань, пов'язаних із визначенням понять – визначення краще спочатку записати на чернетці, відшліфувати його там, і лише потім переносити у роботу;
- виконання завдань, пов'язаних із розміщенням багатьох подій у хронологічній послідовності.
- 5. Виконуйте роботу якомога акуратніше, чітким, зрозумілим почерком і, по можливості, без закреслень (якщо закреслення є, то вони повинні бути акуратними). Пам'ятайте, що і від психологічного сприйняття вашої роботи перевіряючим може залежати ваша оцінка.
- 6. Чітко нумеруйте відповіді і доповнення до них, щоб було зрозуміло до якого питання ця відповідь відноситься. Якщо є доповнення до відповіді в іншому місці роботи, обов'язково вкажіть це в кінці відповіді.
- 7. Залишайте між відповідями на запитання кілька вільних рядків. Це візуально відділить одну відповідь від іншої і зробить роботу акуратнішою та легшою для сприйняття, а також дозволить дописати, у разі потреби, доповнення до відповіді.
- 8. Не робіть на роботі жодних позначок, за допомогою яких можна ідентифікувати зашифровану роботу – це підстава для вашої дискваліфікації.
- 9. Не забувайте, що для виконання завдання на контурних картах вам будуть необхідні кольорові олівці, фломастери, ручки і лінійка, але їх наявність не є обов'язковою. Якісно виконати завдання можна й одними кольором, вдало використовуючи систему умовних позначень.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко О. Історія України / О. Бойко. – К. : Вища школа, 2008. – 357 с.
2. Борисенко В. Й. Курс української історії з найдавніших часів до XX століття / В. Й. Борисенко. – К. : Темпора, 2016. – 370 с.
3. Грушевський М. С. Очерк истории украинского народа / М. С. Грушевський. – К. : Наукова думка, 1991. – 420 с.
4. Залізняк Л. Стародавня історія України / Л. Залізняк. – К. : Темпора, 2016. – 542 с.
5. Історія України з прадавніх часів до сьогодення / Під. ред. С. П. Тесленка. – Х. : Основа, 2009 – 318 с.
6. Історія України / під ред. проф. М. О. Скрипника. – К. : Інстит історії України НАН України, 2011. – 596 с.
7. Котляр М. Ф. Історія України в особах. Давньоруська держава / М. Ф. Котляр. – К. : Інститут історії України НАН, 2007. – 218 с.
8. Котляр М. Ф. Духовний світ літописання / М. Я. Котляр. – К. : Інститут історії України НАН України, 2015. – 338 с.
9. Котляр М. Ф. Початки Русі. Довкола 862 року / М. Ф. Котляр // Український історичний журнал. – 2012. – №2. – с. 28 – 42.
10. Кравченко Н. У пошуках країни антів / Н. Кравченко // Історія України. – 2000 – № 46. – С. 2-5.
11. Крижицький С. Д. Активное поселение Нижнего Побужья / С. Д. Крижицький, С. Б. Буйських, В. М. Отрешко. – К. : Наука, 1990 – 250 с.
12. Крыжицкий С. Д. Ольвия: раскопки, история, культура / С. Д. Крыжицкий. – Николаев : Возможности Киммерии, 1997. – 180 с.
13. Машкін О. М. Столипін та Україна / О. М. Машкін // Український історичний журнал. – 2012. – №2. – С.73 – 98.
14. Моця О. Київська Русь: від язичництва до християнства / О. Моця. – К. : Темпора, 2012. – 520 с.

15. Мурзін В. Населення України у передскіфські часи: кімерійці та їхні сусіди / В. Мурзін // Український історичний журнал. – 2009. – № 2. – С. 3-6.
16. Полонська-Василенко Н. Історія України. в 2-х т. / Н. Полонська-Василенко. – Т.2. – К.: Либідь, 1992. – 456 с.
17. Проблеми історії України XIX-поч.XXст. / Гол.ред. О. П. Реєнт.-К.: Ін-т історії України НАН України, 2011. – Вип.19. – 521 с.
18. Реєнт О. П. Сільське господарство України і світовий продовольчий ринок (1861-1914) / Відп.ред. В. А. Смолій1. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2016. – 365 с.
19. Ричка В. М. Шлюб і подружнє життя у Київській Русі / В. М. Ричка // Український історичний журнал. – 1992. – №1. – С. 28 – 41.
20. Ричка В. М. Київська Русь: проблеми, пошуки, інтерпретації / В. М. Ричка // Український історичний журнал. – 2001. – №2. – С. 31 – 37.
21. Рыбаков Б. Я. Язичество древних славян / Б. Я. Рыбаков М. : Эксмо., 2011. – 410 с.
22. Сарбей В. Г. Становлення і консолідація нації та піднесення національного руху в Україні в II половині XIX ст. / В.Г.Сарбей // Український історичний журнал. – 1993 – № 7-8. – С. 34 – 45.
23. Скржинская М. В. Культурные традиции Эллады в античных государствах Северного Причерноморья / М. В. Скржинская. – К. : Институт истории Украины НАН Украины, 2010. – 324 с.
24. Сторінки воєнної історії : 3б. наук. ст. / голов. ред. В. А. Смолій. – К. : Інститут історії України НАН України, 2011. – Вип. 14. – 228с.
25. Толочко П. П. Князь в древней Руси: власть, собственность, идеология / П. П. Толочко. – К : Наукова думка, 1992. – 190 с.
26. Чмихов М. О. Археологія та стародавня історія України / М. О. Чмихов, Н. М. Кравченко, І. Т. Черняков. – К : Наукова думка, 2004. – 390 с.
27. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків. – в 3-х т. / Д. І. Яворницький. – К. : Наукова думка, 1990-1991.

Навчальне видання

Методичні рекомендації щодо проведення
студентської олімпіади з історії та
культури України для всіх спеціальностей

Укладач: **Березовська** Тетяна Всеволодівна

Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк. 1,2

Тираж 50 прим. Зам. №____

Надруковано в видавничому відділі

Миколаївського національного аграрного університету

54020, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.